

Valstybinio audito ataskaitos santrauka

ELEKTRONINĖS PREKYBOS KONTROLĖ

2015 m. balandžio 30 d. Nr. VA-P-60-12-7

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Asmens duomenys – tai bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai¹.

Elektroninė parduotuvė – elektroninės prekybos vieta internete, turinti unikalų interneto adresą ir svetainę, kurioje vartotojas gali pasirinkti ir užsakyti prekes arba paslaugas. Svetainėje gali būti suteikta galimybė apmokėti už įsigyjamas prekes ar paslaugas.

Elektroninės prekybos platforma – programinės įrangos sistema, kuri sudaro sąlygas pardavėjams kurti, valdyti ir talpinti serveryje skaitmeninę parduotuvę, kurioje siūlomas tam tikrų prekių ir (ar) paslaugų pasirinkimas.

Interneto aukcionas – interneto svetainė, kurioje prisiregistravę lankytojai gali paskelbti prekės pardavimą, o pirkėjai varžosi siūlydami didesnę kainą. Taip pat gali būti pateikiamos prekės už fiksuotą kainą. Sandoriai ir pinigų pervedimai vyksta internetu, juos tvarko svetainės valdytojas. Pasaulyje populiariausi aukcionai, kurie taip pat yra ir elektroninės prekybos svetainės.

Interneto svetainė – vienas ar daugiau tarpusavyje susijusių internetinių puslapių. Visada turi pradinį puslapį, pasiekiamą internetu per tinklavietės internetinį adresą ir (arba) IP (angl. *Internet protocol*) adresą. Interneto svetainė dažniausiai laikoma vienoje tarnybinėje stotyje, asmens, grupės ar organizacijos paruošta ir prižiūrima kaip informacijos rinkinys.

IP adresas – unikalus skaičius, naudojamas vienareikšmei duomenų paketo siuntėjo ir gavėjo identifikacijai. Internete IP adresus skiria tam tikrus jų režius turinčios organizacijos. Turint IP adresą, dažniausiai galima nustatyti, kuriai šaliai ar įstaigai kompiuteris priklauso, galima šį kompiuterį rasti.

MOSS – (angl. *mini one stop shop*) speciali Europos Sąjungos valstybėse narėse galiojanti telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo ir elektroniniu būdu teikiamų paslaugų apmokestinimo schema².

MOSS sistema – informacinė sistema, per kurią specialios schemos dalyviai vykdo mokesines pridėtinės vertės mokesčio prievoles³.

Muitinė – Lietuvos Respublikos muitinė, kurią sudaro muitinės įstaigų, atsakingų už muitų teisės aktų įgyvendinimą, visuma⁴.

Nuotolinio ryšio priemonė – priemonė, kurią galima naudoti mokėjimo paslaugų sutarčiai per atstumą sudaryti, kai mokėjimo paslaugų teikėjas ir mokėjimo paslaugų vartotojas sudarydami sutartį kartu fiziškai nedalyvauja⁵.

¹ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374 (2008-02-01 įstatymo Nr. X-1444 redakcija), 2 str. 1 d.

² Apmokestinamųjų asmenų registravimo specialios telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo ir elektroniniu būdu teikiamų paslaugų apmokestinimo schemos naudotojais ir pridėtinės vertės mokesčio kodo sudarymo ir suteikimo tokiems asmenims taisyklės, patvirtintos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2015-01-07 įsakymu Nr. VA-2.

³ Ten pat.

⁴ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, 2004-04-27 Nr. IX-2183.

OECD – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development*).

Policija – asmens, visuomenės saugumą bei viešąją tvarką užtikrinanti policijos įstaigų ir pareigūnų visuma⁶. Šioje ataskaitoje: Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, teritorinės policijos įstaigos, specializuotos policijos įstaigos.

Tinklalapis arba interneto puslapis – hipertekstinių dokumentų aprašų kalba (HTML) parengta ir žiniatinklio paslaugų kompiuteryje laikoma rinkmena, kurioje yra tekstai, grafikai ir hipertekstiniai saitai su kitais tinklalapiais toje pačioje žiniatinklio svetainėje arba kitose žiniatinklio tinklo svetainėse⁷

Trečiosios šalys – Europos Sąjungai nepriklausančios šalys.

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir apskričių valstybinės mokesčių inspekcijos.

Žiniatinklio svetainių priegloba – paslauga, kurią teikia interneto paslaugų teikėjai (toliau – IPT) ir interneto prieigos teikėjai, skatinantys išorines bendroves įrengti jų žiniatinklio svetaines IPT kompiuteriuose, kurie yra prijungti prie didelės perdavimo spartos interneto ryšio kanalų. Teikdami šią paslaugą IPT paprastai aprūpina savo klientus įranga ir laiduoja reikalingą kanalų pralaidą⁸.

⁵ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, 1999-10-28 Nr. VIII-1370 (2009-12-10 įstatymo Nr. XI-550 redakcija).

⁶ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, 2000-10-17 Nr. VIII-2048.

⁷ Aiškinamasis telekomunikacijų terminų žodynas / parengė V. Valiukėnas, R. Sabaliauskaitė, J. Gabijūnienė. AB „Lietuvos telekomas“. – Vilnius: „Lietuvos telekomas“, 2004

⁸ V. Valiukėnas, R. Sabaliauskaitė, J. Gabijūnienė. Aiškinamasis telekomunikacijų terminų žodynas, Vilnius, „Lietuvos telekomas“, 2004.

SANTRAUKA

Elektroninė prekyba – sparčiai plintantis prekių ir paslaugų pardavimo būdas, turintis nemažai privalumų, lyginant su tradicine prekyba, todėl patrauklus ir verslui, ir vartotojams. 2013–2014 m. internetu apsipirko kas ketvirtas Lietuvos gyventojas – tris kartus daugiau nei 2009 metais.⁹

Elektroninei prekybai keliami tie patys reikalavimai, kaip ir tradicinei: veikla turi būti vykdoma legaliai, apskaitomos visos gautos pajamos, mokami nustatyti mokesčiai, teisėtai tvarkomi pirkėjų duomenys ir t. t. Tai gana nauja veiklos sritis Lietuvoje, todėl elektroninės prekybos kontrolėje dalyvaujančioms institucijoms reikalingi specialūs gebėjimai ir (ar) atitinkama techninė bei programinė įranga. Su pažeidimais, daromais vykdant elektroninės prekybos veiklą, pagal kompetenciją susiduria už skirtingas veiklos sritis atsakingos institucijos: VMI, Muitinė, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba ir kt.

Institucijų įdirbis elektroninės prekybos kontrolės srityje ir jų taikomos kontrolės priemonės skiriasi:

- VMI nuo 2013 m. vykdo nuolatinės planinės elektroninės prekybos kontrolės priemones. Šių priemonių vykdymo rezultatas 2013–2014 m.: asmenys papildomai deklaravo 639 tūkst. Lt mokėtinų mokesčių, 18 asmenų registravo individualią veiklą;
- Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija ir Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba specialias priemones elektroninės prekybos kontrolės srityje vykdo pagal poreikį – padaugėjus vartotojų skundų, augant elektroninių parduotuvių skaičiui ir pan.;
- Muitinė elektroninės prekybos kontrolę tik pradeda – 2014 m. pabaigoje paskirti atsakingi darbuotojai, 2015 m. planuojama patvirtinti elektroninės prekybos kontrolės Muitinėje taisykles.

Atsižvelgiant į tai, kad nuolatinės elektroninės prekybos kontrolės priemones vykdo tik VMI, Muitinė šią veiklą tik pradeda, o kitos kontrolėje dalyvaujančios institucijos nevykdo planinės elektroninės prekybos kontrolės ir nekaupia duomenų pagal šį požymį, audito tikslas – įvertinti, kaip organizuojama elektroninės prekybos kontrolė ir pateikti įžvalgas, kurios padėtų gerinti veiklą šioje srityje.

Auditą atlikome Valstybinėje mokesčių inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir Muitinės departamente prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Informaciją rinkome Valstybinėje duomenų apsaugos inspekcijoje, Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje ir Lietuvos kriminalinės policijos biure. Audituojamas laikotarpis – 2012–2014 m., atlikdami pokyčių analizę naudojome ir ankstesnių metų duomenis.

Nustatėme, kad kyla nemažai praktinių klausimų dėl pridėtinės vertės mokesčio pajamų, gaunamų už telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo bei elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, kontrolės ir dėl sąlygų sudarymo pridėtinės vertės mokesčio mokestinių prievolių vykdymui, nes ES lygmeniu išspręsti ne visi klausimai, susiję su šių paslaugų apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu tvarkos pasikeitimu nuo 2015 metų.

⁹ Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenys.

Be to, elektroninės prekybos kontrolę vykdančios institucijos koordinuotai nesidalija šioje srityje sukaupta patirtimi, jos šiuo metu bendradarbiauja tik atlikdamos kontrolės veiksmus ir (ar) tyrimus.

Įvertinę audito metu surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas, kurias tinkamai įgyvendinus sumažėtų iš elektroninės prekybos gaunamų, bet į apskaitą neįtraukiamų ir nedeklaruojamų pajamų bei nesumokėtų mokesčių, į ES rinką nepatektų intelektualinės nuosavybės teisės pažeidžiančių prekių, narkotikų ir kitų draudžiamų medžiagų (prekių) bei kt.

IŠVADOS

Elektroninė prekyba Lietuvoje sparčiai plinta: internetu apsiperkančių gyventojų skaičius 2009–2013 m. išaugo tris kartus, tačiau 2013 m. jis vis dar buvo beveik kelis kartus mažesnis nei vidutiniškai ES šalyse, o Lietuvos elektroninės prekybos tarp įmonių ir vartotojų apyvarta sudarė apie 0,1 proc. ES apyvartos.

1. Valstybinės mokesčių inspekcijos vykdoma elektroninės prekybos kontrolė duoda apčiuopiamų rezultatų, tačiau šioje srityje skiriama nepakankamai dėmesio žmogiškiems ištekliams. Elektroninės prekybos kontrolei vykdyti reikia specifinių žinių: darbuotojai turi mokėti atlikti tinklalapių atranką ir duomenų analizę, turėti patirties dirbant su specialiomis tam tikslui skirtomis programomis, dirbti su išmaniųjų telefonų programomis. Šios technologijos sparčiai kinta, tačiau apskričių valstybinių mokesčių inspekcijų darbuotojai paskutinį kartą buvo apmokyti 2011 metais (1 skyrius).
2. ES lygmeniu išspręsti ne visi klausimai, susiję su telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo bei elektroniniu būdu teikiamų paslaugų apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu tvarkos pasikeitimu nuo 2015 m., įgyvendinant 2008 m. vasario 12 dienos Tarybos direktyvą 2008/8/EB. Todėl ES šalims gali būti nesumokėtas joms priklausantis pridėtinės vertės mokestis ar sumokėta mažesnė suma už šalyje suvartotas telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo bei elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, nes:
 - 2.1. kitoms ES šalims priklausantis pridėtinės vertės mokestis registravimosi šio mokesčio mokėtoju šalyje, naudojantis MOSS sistema, faktiškai nekontroliuojamas (2 skyrius);
 - 2.2. Valstybinė mokesčių inspekcija turi ribotas galimybes patikrinti, ar kitoje ES šalyje MOSS dalyviu registruotas paslaugų teikėjas apskaičiavo ir sumokėjo Lietuvai teisingą pridėtinės vertės mokestį (2 skyrius).
3. Valstybinė mokesčių inspekcija, Muitinė ir Policija sukaupta elektroninės prekybos kontrolės patirtimi dalijasi nepakankamai, tarpusavyje bendradarbiauja, kai prireikia atliekant kontrolę ar tyrimus. Dėl tokio bendradarbiavimo gali kilti darbų dubliavimo rizika – tuo pačiu metu institucijose gali būti kuriami darbo ir darbuotojų mokymo metodai, kurie kitose institucijose jau yra sėkmingai naudojami (4 skyrius).
4. Asmens duomenys, kuriuos vartotojai teikia telekomunikacijų ir elektroniniu būdu teikiamų paslaugų teikėjams, ne visais atvejais gali būti tvarkomi vadovaujantis asmens duomenų apsaugos reikalavimais. Dalis paslaugų teikėjų gali būti net nesupažinę su asmens duomenų apsaugai taikomais reikalavimais, nes pirkėjo vietos nustatymą patvirtinančių įrodymų

rinkimas yra naujas reikalavimas, informacijos apie tai nėra Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos interneto svetainėje, o iš 21 MOSS sistemoje Lietuvoje registruoto paslaugų teikėjo, 2015 m. kovo mėnesio duomenimis, Asmens duomenų valdytojų valstybės registre įvairiais duomenų tvarkymo tikslais buvo registruoti 9 paslaugų teikėjai (5 skyrius).

REKOMENDACIJOS

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

1. Siekiant kuo efektyviau vykdyti elektroninės prekybos kontrolę, numatyti priemonės, užtikrinančias tinkamą žmogiškųjų išteklių parengimą elektroninės prekybos kontrolės srityje (1 išvada).
2. Atsižvelgiant į tai, kad pridėtinės vertės mokesčio pajamų, gaunamų už telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo bei elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, kontrolę reikės atlikti jau artimiausiu metu, nors išspręsti ne visi su šių paslaugų apmokestinimo tvarkos pasikeitimu nuo 2015 m. susiję klausimai, parengti už Lietuvoje suteiktas telekomunikacijų, radijo ir televizijos transliavimo bei elektroniniu būdu teikiamas paslaugas gaunamų pridėtinės vertės mokesčio pajamų stebėsenos ir kontrolės vadovą (2 išvada).

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Siekiant kuo efektyviau vykdyti elektroninės prekybos internetu kontrolę bei užkardyti su elektronine prekyba susijusias nusikalstamas veikas, įgyvendinti tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimo priemonės, pasiūlytas vykdant Oficialiai neapskaitomos ekonomikos reiškinių kontrolės 2012 m. priemonių planą, patvirtintą Vyriausybės nutarimu sudarytos Komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti (3 išvada).

Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai

Siekiant užtikrinti, kad telekomunikacijų ir elektroniniu būdu teikiamų paslaugų teikėjai, registruoti MOSS sistemoje, tvarkytų asmens duomenis teisėtai, saugiai ir užtikrindami duomenų subjektų teises:

1. Atlikti šių paslaugų teikėjų planinį patikrinimą ir, nustačius pažeidimų, imtis priemonių jiems pašalinti (4 išvada).
2. Numatyti prevencines priemones, kad telekomunikacijų ir elektroniniu būdu teikiamų paslaugų teikėjai tvarkytų asmens duomenis vadovaudamiesi asmens duomenų apsaugos reikalavimais (4 išvada).

Rekomendacijų įgyvendinimo priemonės ir terminai pateikti šios ataskaitos 2 priede „Rekomendacijų įgyvendinimo planas“.